

## Josep Vilanova: construir el món

De vegades, quan intentem explicar el fet artístic, la funció i la necessitat de l'art per a la humanitat, parlem de la seva immensa capacitat per descriure l'essencial del món, de la realitat, i per ajudar-nos a entendre-la. Parlem així de la mirada de l'artista. Una mirada privilegiada, d'una sensibilitat i una agudeses excepcionals, que retrata amb finor i amb precisió allò que és el món, la vida, en els seus aspectes més fonamentals. Però en aquesta concepció de l'artista com a descobridor, a través de la seva mirada i per tant a través de la seva obra, d'allò que hi ha, d'allò que hi ha de veritat, no s'esgota la potència i la força de l'art. Podríem dir certament que l'artista és un notari excepcional, el que és capaç d'endevinar i entendre allò del qual s'ha d'aixecar acta per a la posteritat. Però l'artista no és tan sols un notari d'allò que hi ha. És també el constructor d'un món que no és i que voldria ser. És també un arquitecte.

Josep Vilanova, el fil conductor del llibre polièdric i inusual que tenim entre les mans, és professionalment arquitecte. I és al mateix temps un fotògraf excel·lent i un pintor magnífic. Encara més: ha estat i és en bona part una persona present en l'espai públic, que ha fet una feina en l'àmbit polític i institucional molt reconeguda i que mereix aquest reconeixement. Aquesta llista d'activitats de Josep Vilanova podria semblar contradictòria. I ho seria, en aparença, si penséssim que l'arquitecte és aquell qui construeix i que el pintor i el fotògraf són aquells qui constaten. I que la persona compromesa amb la col·lectivitat és algú que gestiona. Però si pensem que l'art no tan sols constata, sinó que també construeix realitat, i que la política no solament gestiona sinó que també canvia el món i posa fonaments d'un món nou i millor -o si més no, ho intenta-, llavors veurem que totes aquestes activitats no són gens contradictòries. Al contrari, totes tenen un verb compartit, una idea fonamental que les relliga: la idea de construir.

Artigens, el llibre que tenim a les mans, és moltes coses al mateix temps. Imatges de Josep Vilanova, amb la col·laboració i el suport enriquidor dels seus fills Miquel i Roger. Però hi ha una cosa que no és: no és l'acta notarial d'un món. És una acumulació de materials constructius: imatges, paraules, fotografies. El llibre mateix és una construcció, un edifici. En un dels textos breus del llibre hi ha una clau: «intent d'estructurar la matèria perquè voldria

que fos diferent». No és la declaració d'intencions d'un notari, precisament. És la declaració d'intencions d'un arquitecte, si es permet la metàfora: d'algú que reordena uns materials constructius per fer-ne emergir una realitat nova. No hi ha una pura voluntat de testimoni, ni tan sols un estricte exercici d'intentar entendre com són les coses, sinó una intenció explícita de canviar-les. Aquesta és la inquietud que traspua el llibre, que és de fet la inquietud que ha traspuat la vida de Josep Vilanova i el cor central que concentra les seves activitats aparentment diverses i hi dóna sentit. Diverses de fet en les formes. Fins i tot contradictòries en les formes: la seva pintura no és en absolut arquitectònica, si aquest terme significa alguna cosa. Les seves fotografies no busquen edificis. Però més enllà de la diversitat de les formes i dels gèneres, hi ha una afinitat de fons: tot construeix realitat.

Fins i tot la fotografia, que ha centrat altres produccions bibliogràfiques de Josep Vilanova i que en aquesta té un paper menys central, no es pot interpretar -com es fa de vegades- com un pur testimoni. El fotògraf no ensenya el que hi ha. Tria entre el que hi ha. Enquadra. Elimina. Subratlla. Difumina. La fotografia, fins i tot allò que de vegades anomenem la fotografia d'objectiu net, sense un tractament transformador en el laboratori, conté decisions constructives, esdevé una fórmula de construcció. Encara més la pintura i d'una manera del tot evident la paraula.

Artigens no és un llibre en ús. No són fotografies amb peu de foto ni versos il·lustrats ni quadres que s'agermanen amb textos. És un lloc de trobada entre tres persones. És una acumulació de materials constructius que dibuixen un món. Que construeixen un món. És el que fan els arquitectes, en el fons. Encara que habitualment ho facin d'una altra manera. Potser perquè l'Arquitectura amb majúscula, com l'Art amb majúscula, no es dedica tan sols a bastir edificis, sinó també a construir realitats.

## Trobada familiar

Vet aquí fa temps que al molt recordat amic Josep M. March, gran professional del suggestiu món de l'edició, de materialitzar preuats objectes d'acurada enquadernació i meravellosos continguts, li vaig mostrar un recull d'obres de petit format, a manera d'estudis previs per confeccionar-ne altres de dimensions més grans, on es podien cercar tècniques, utensilis o eines que les fessin viables, estudis compositius i de color, assajos de textures i colors... Aquí i amb ell, es va iniciar la idea de materialitzar aquest recull d'obres en una publicació que permetés posar a l'abast de tothom la feina feta i les expectatives que podia generar.

He de confessar la meua especial admiració i sintonia pel gran pintor recentment traspassat Antoni Tàpies. Contemplant la meua obra es fa prou evident. La seva obra em fa vibrar, i hi trobo contínues referències a l'Eivissa que vaig tenir el goig de conèixer durant la nostra estada, amb la Carme, la meua dona, al llarg de dos anys inesborrables... Llum, color, textures, grafismes... I això és el que realment em fa vibrar, impregnant el meu subconscient de manera inesborrable, el que tracto de reflectir sobre la superfície blanca del paper, el cartró o la tela... Emocions canviants, suggeriments que et donen els colors, les textures que van apareixent al llarg d'una prolongada contemplació i meditació plaent de sentiments interiors. Certament, la Mediterrània hi és present i l'obra de Tàpies m'aproxima a les vivències tingudes, malauradament tan breus, però sempre recordades amb tanta nostàlgia. Malgrat el temps que ha passat, tinc la retina i els sentiments impregnats de l'Eivissa fascinant que vaig tenir el goig de viure i de recollir parcialment en un llibre de fotografies editat amb aquest nom.

Cal explicar tot això perquè hom pugui tenir una millor comprensió de la meua obra. Perquè cada taca incorpora un bagatge vivencial ineludible, un veritable patrimoni humà acumulat al llarg dels anys. Esperonat per la recerca íntima de nous horitzons, de nous resultats gràfics que m'omplin d'efímera satisfacció, per reintentar una vegada més, un cop i un altre, allò que potser és inabastable, però que tant se val, perquè no impedirà continuar amb una obstinada i fecunda recerca...

Amb molta freqüència hom sent una veritable solitud en aquest procés.

He de tornar a referir-me a Eivissa, a la dels principis dels anys setanta, on es podia fer l'amor i no la guerra, dels recordats hippies de meravellosa utopia, com també eren de meravello-

sos aquells paratges i aquelles esplèndides cases eivissenques, que vés a saber què se'n deu haver fet, per poder parlar d'aquella etapa recordada entranyablement, en què la fotografia va omplir gairebé tot el nostre temps disponible de la Carme i meu, amb una dedicació apassionada, amb resultats sempre millorables, vist amb la perspectiva del temps i les noves tècniques i màquines digitals, que haurien estat tan excepcionalment útils per fotografiar amb una llum com l'eivissenca, tan intensa, que generava blancs extraordinaris sobre els murs de calç, intensos, difícils, tremendament encisadors per les seves diferents, gairebé infinites, tonalitats. És una etapa que ens va marcar tant professionalment com personal, amb els sentiments generats que guardo com quelcom molt preuat. D'un caràcter molt decisiu en els meus sentiments i del posicionament personal en l'activitat pictòrica.

No puc passar per alt l'exposició que amb el títol «Retrobament» vaig fer al Palau de la Diputació de Tarragona el 1991, dedicada a l'arquitecte Pere Maríegues «en reconeixement al seu mestratge», al final de la meua etapa com a president del Consell Comarcal de l'Alt Camp, i la importància relativa que va tenir com a inici d'una nova etapa sense precedents en la meua encisadora activitat de pintar. Vaig descobrir camins que després he tornat a recórrer i en els quals he aprofundit, amb resultats més que acceptables i esperonadors, segons el meu criteri.

Transcriu el contingut del catàleg perquè s'expliqui amb amplitud el que va representar en aquells moments l'exposició:

El pas del temps et permet tenir perspectiva històrica respecte als fets de la teua vida i el seu component precari. Crec que hom sent la necessitat de tornar a fer coses que havia deixat de banda immers en la dinàmica professional i familiar quotidiana amb tot el que això vol dir, allunyant-te massa sovint d'uns esquemes de comportament als quals aspiraves amb convicció els primers anys de la teua més fecunda i il·lusionada joventut.

Vet ací que unes vacances nadalenques em feren retrobar aquesta dèria pictòrica que tants portem

a dins i que en mi ha estat present sempre en el meu fer professional. En aquells dies inoblidables vaig tractar de tornar a materialitzar l'impuls inexplicable que es genera dintre teu, que et fa vibrar davant del color, les textures, la composició, les taques... Tot sobre l'espai reduït i blanc del paper, encisat per les diferents qualitats que sorgien, obtenibles en una recerca de tècniques, el resultat de les quals sovint et sorprenia

i t'emocionava, sense imposicions sorgides d'un destinatari o client, o sense l'obligació que lògicament determina uns condicionaments tecnològics, o que sigui útil a qui ha de fer-ho servir, sense haver d'omplir impresos ni formularis, sense haver de condicionar decisions a uns permisos i unes llicències, sense ordenances reguladores, sense pressupost, sense termini, amb independència d'uns resultats econòmics... Aquí se'm permetia articular amb llibertat els més íntims sentiments. Simplement et podies lliurar a aquest encís pur, i gairebé oblidat, de pintar, d'escampar taques amb un més aparent que real desordre. Els resultats són aquí.

Els qui patim venturosament aquesta dèria creativa, que sentim el neguit de fer, de transformar sentiments en quelcom material, tangible, que patim aquesta necessitat de comunicar-nos, sabem que sentim tan sols satisfacció parcial sobre el que fem, sobre l'obra realitzada. Aquesta voluntat de millorar és la que ens porta a tornar a provar, a esmenar, a aprofundir en determinats racons o aspectes que ens mereixen més i millor atenció. Aquest neguit és el que sovint ens esperona a continuar amb aquesta lluita personal, freqüentment silenciosa i anònima, amb més o menys fortuna respecte als resultats assolits a través del que fem, del nostre treball quotidià.

Per això, avui, en presentar aquesta exposició, la primera que reuneix un conjunt d'obres meves ordenades per ser vistes i comparades i, per què no, també per ser criticades en el sentit més positiu de la paraula, un sent també aquesta necessitat d'esmenar i de refer.

Aquesta mostra pretén tan sols posar modestament aquesta vivència íntima i personal al vostre abast i consideració, fer-vos participar d'aquest retrobament amb uns sentiments de joventut il·lusionats i dels quals hom pensava que la seva expressió esdevindria ja irremissiblement perduda i irrecuperable. Avui és sens dubte un dia de joia.

Va ser especialment agraïda l'exposició a la Sala Sant Roc el 1996, a la seu de l'Institut d'Estudis

Vallencs, envoltat de tants amics, artistes i ciutadans amants de les arts. Una faceta cultural de Valls, no prou difosa, en la pintura, la fotografia, l'escultura, la música, l'arquitectura, la literatura, el teatre, àdhuc l'orfebreria i la joieria... I no parlem del bressol casteller! És malauradament veritat que als «de comarques» ens sembla massa sovint que tot passa

a Barcelona i que el que no passa allà no passa enlloc. Quants barcelonins tenen les seves arrels a les comarques?

Una experiència excepcional va ser l'exposició al Palau Bofarull de Reus junt amb l'excepcional escriptora val·lenca Margarida Aritzeta o, millor dit, aparellant els meus quadres amb poemes seus. Aquesta exposició la vam titular «Mediterrània».

(La numeració dels poemes es corresponia amb la de cadascun dels quadres que es van exposar).

El meu cant és un lament blanquíssim, de calç  
i sangs i sòls, que s'allargassa en el temps,  
emportat per la cadència  
de les aigües.

15

Havia estat bressol dels déus,  
ara és el Sud:  
som bàrbars i cridaners, bruts i empobrits.  
Diuen que el Sud fa pudor...  
I tanmateix els déus hi resten.

12

Vents del somni arrosseguen vaixells lluny de la costa  
d'Ítaca, pels camins de Creta i Cartago, excitant els  
sentits. Però el dia a dia de la terra ha de jugar amb  
els elements desfermats que, com cadells juganers que  
no es coneixen la força, arrenquen la cursa des de  
tots els punts de la rosa dels vents. La saviesa ancestral  
ha après a mesurar somnis i rauxes per sobreviure:  
a la Mediterrània, del vent n'han fet eina.

18

Encara som aquí, hi hem estat per centúries  
de viatges, de lluites, d'assentaments,  
de recollir el fruit de la figuera  
i l'oli i el blat.

I de regar els camps  
i córrer endins de la torre al renou del pirata  
moro o cristià, tant se val.

Encara hi som, arrelats a la Terra,  
la pell colrada pel sol i el mestissatge,  
a punt de fer-nos a la mar, hissar les veles  
i arrelar en altres llocs.

La mar ens ha estat sempre camí i llar,  
per centúries.

13

Parlem de la Mediterrània i no diem la mar: diem les terres i els fruits que s'hi cullen, ens anomenem per tal de poder ser, i ens omplim els badius d'olors que no són només les de l'aigua salada (són pell i sang, tarongina i mesc i sàndal i romaní, són dàtils i mel i comí, sour i ginestera). Sentim, a la polpa dels dits, a la saliva, aquesta idea mil·lenària que ens ungeix apòstols d'un culte als sentits i a l'harmonia, que ens desperta de vegades la mesura de les coses, però que ens sap profundament arrauxats i hospitalaris.

3

Hi ha hagut un lapse de temps d'inactivitat pictòrica per a la consolidació, la reconstrucció i l'ampliació de l'inacabat balneari (el Balneari de Rocallaura, a l'Urgell) del meu besavi Ramon Tarruell Llobet, iniciat a principis del segle XX, pels volts del 1909. Ara ja és obert des del 29 de maig de 2009, i ha conservat la petita part que es va construir, tan malmesa pel pas del temps i per les destrosses de la Guerra Civil, la qual s'ha ampliat i adaptat a les necessitats actuals. Probablement és l'últim projecte de la nostra llarga carrera d'arquitectes. El veritable «projecte de final de carrera», on es resumeix concentradament tot el saber professional acumulat al llarg dels anys, amb tot el que ha estat positiu i negatiu, d'una carrera especialment complexa per la inevitable dependència de l'entorn social i humà necessari en què es desenvolupa. La quantitat d'hores que es perden en aquest país en impediments...

Ha estat una experiència inigualable, irrepetible... Brutal! Allà hem tingut l'oportunitat d'enfrontar-nos amb el bo i el dolent de la nostra administrada societat. On copsar tots els impediments que un cop salvats ens permetran sortir de la crisi. Però no seria just deixar de mencionar el suport moral de tants que encara creuen en la importància del projecte per a una zona tan deprimida i deixada, en l'esforç individual i en el fet que cal donar suport a iniciatives que no es basen només

en una tan desmesurada com, massa sovint, inútil activitat dels estaments públics que tot ho impregna, ho protagonitza i ho desactiva freqüentment...

L'Aigua de Rocallaura és una de les meves diverses facetes personals i familiars en la qual he esmerçat innecessàriament molt del temps de la meua vida. Temps que no caldria si aquest fos un país normal. Aspectes que voldria explicar en un llibre que reflectís la meua percepció de la societat catalana que he viscut a través de les meves experiències com a professional, polític, pintor i de manera especial empresari, amb la pregona intenció que pogués ser útil modestament a Catalunya i als emprenedors catalans, ara emigrants per força a Silicon Valley i Alemanya... Com ens hem anat allunyant progressivament aquests darrers anys d'aquella ara injustificada imatge que tenim els catalans de nosaltres mateixos!

Hom té la sensació d'estar a la recta final de la seva vida, insuficient per acabar tantes coses començades i altres en projecte. Sempre m'ha agradat treballar. Sóc un apassionat de l'esforç, el treball i el risc de nous reptes. Sentint sempre el neguit de noves iniciatives, nous horitzons i projectes, il·lusionadament, amb l'absurda convicció que és abastable amb el propi esforç i treball... De poder ser lliure i independent de cap grup, camarilla o partit. El que ara en diem transversalitat. Perquè a tot arreu hi ha de bo i de dolent, al marge de les etiquetes: blanc-negre, dretes-esquerres... I ser així et fa pagar sovint el corresponent peatge d'ignorància i oblit.

Hi ha múltiples facetes d'activitats diferents que no es poden practicar intensament només amb el temps que dura una sola vida. Junt amb aquesta sensació d'impetuosa finitud natural, òbviament per l'edat, m'il·lusiona pensar que moltes de les iniciatives familiars, esforços, treballs, desenganys, inutilitats de la meua existència..., són continuats en alguna mesura pels meus fills amb el seu toc propi i personal, encara que tots trobem molt a faltar el nostre Jordi, traspasat el 2000 als 27 anys, però tenim el Roger, la Mireia i el Miquel... I ara s'ha incorporat el Xavier, company de la nostra filla, i el 2010 ha nascut el nostre Guillem, que com a avi -disculpeu-me- he de dir que li veig unes incipients com magnífiques qualitats humanes que em fan mirar esperançadorament el seu futur difícil, que d'alguna manera és el nostre. «Que altres continuïn el que nosaltres continuem», com deia el magnífic Raimon de la nostra més il·lusionada joventut, que ha ignorat des de fa molts anys els seus veritables i profunds compromisos socials llavors contrets, perquè estic ben segur que aquest no és «aquell país» il·lusionant «que ja era un poc nostre».

Serveixi això com a introducció justificativa prèvia. Pel que fa concretament a la faceta artística i personal, el Roger i el

Miquel entenc que no tan sols han heretat d'una manera especial els cromosomes neguitosos de la sensibilitat artística, sinó que també els practiquen. Hi ha aquesta inquietud profunda, immaterial, aflorant...

Per això, quan al principi vam parlar amb el recordat Josep M. March -que tant trobo a faltar- d'aplegar les nostres diferents feines fetes en un llibre vam pensar a posar-li el nom d'art i gens en una sola paraula, Artigens, que recollís aquests dos aspectes.

Però és que hi ha més coses per explicar que justifiquen encara més el títol d'aquest llibre. És que els nostres fills Roger i Miquel són hereus de l'estigma familiar de la sensibilitat artística... Perquè ells són néts de l'Antoni Marqués, arquitecte, i de la Carme Martínez, pares de la meva dona Carme, d'una vena artística indiscutible. El meu sogre especialment, de tan difícil caràcter com magnífic pintor i dibuixant...

Aquesta barreja cromosomàtica, de coses positives i altres no tant, la veig present en els respectius caràcters personals del Roger i del Miquel, que d'alguna manera es transmeten en la seva incipient obra. Sóc un espectador privilegiat, en aquest cas, per veure la palla a l'ull de l'altre... Sort que ells també fan el possible perquè m'adoni que jo mateix també en tinc, de palla a l'ull, i grossa! I que per molts anys pugui ser així.

Un dia d'hivern al capvespre ja fa alguns anys, anant per la Rambla de Barcelona, vaig entrar a ca l'Arpí «a mirar», només «a mirar»... Total, que em vaig comprar una Nikon digital magnífica, amb una òptica que fa miracles (si l'hagués tingut jo a Eivissa!). El Roger, quan la va veure, va deixar la seva màquina de fotografiar també Nikon analògica, discretament, sense fer soroll..., i ara té la «meva màquina». Això em consta que passa a les millors famílies. És que continua dient que és «la meva». Un inútil, encara que reconfortant, reconeixement de propietat. Moltes gràcies.

Em disculpareu que esmenti aquesta anècdota familiar íntima, però crec que ha tingut una transcendència especial en el Roger i en la seva dèria fotogràfica que tant em complau i que en aquest llibre podreu copsar... S'ha passejat per Nova York, Maine, Dinamarca, Marroc..., aconseguint unes fotografies extraordinàries de les quals m'agradaria explicar amb tota objectivitat els aspectes que sota el meu punt de vista veig més positius, sorprenents, encisadors...

En primer lloc, les fotografies són sense una preparació especial. Veu la fotografia i la fa. De manera instintiva, amb bons reflexos per veure el que hi ha i el que es pot extreure d'aquesta realitat que ens envolta, per mostrar-la incisivament en un petit requadre... Una simetria,

un reflex, un toll d'aigua reflectint les seves sabates, un peix de molts matisos de colors vermells, coquetejant amb la seva fantàstica cua dins d'una peixera de vidre esfèrica, una bicicleta com a primer pla d'un Atlàntic infinit, d'una platja àmplia on es copsa la solitud i la llibertat, els retrats tant femenins com masculins, els aparentment inhòspits gratacels fent-nos percebre la seva geometria arquitectònica quan apareixen els primers raigs de sol... Aquell moment màgic i irreplicable, el gos aparentment adormit amb les orelles dretes a punt de percebre el més petit soroll, mentre els raigs de sol de la tarda que travessen la persiana es reflecteixen sobre el seu cos, o un parell de sabates penjades dels fils elèctrics en un carrer de Nova York, o els colors de les parets de la dutxa en un hotelet del Marroc, i dels núvols encisadors i suggerents, sovint a les tardes d'estiu a Rocallaura, i la llum canviant d'un moment determinat segons l'hora del dia. El temps, la quarta dimensió, que transforma objectes, textures i colors, i l'artista sap triar per mostrar-nos la seva vivència efímera i irreplicable, captada ara ja permanentment en l'objectiu de la seva càmera perquè tots en puguem gaudir i la puguem compartir. Algú podrà dir que avui dia les màquines ho fan tot. És cert. Però és cert només a mitges, perquè la tècnica allibera l'artista de la feina més mecànica i li simplifica les coses per poder lliurar-se al que és veritablement important, que és compartir aquest sentiment efímer en quelcom tangible i perdurable. És com si un escriptor se li restés mèrit perquè escrigués amb un ordinador o una màquina d'escriure, apartat definitivament de la gestualitat de l'escriptura manual, perquè potser llavors parlariem de l'interès de la cal·ligrafia, de valorar el grafisme manual per si mateix, no forçosament lligat al que diu.

I més i més, i moltes coses més que denoten un esperit atent i sensible que ha trobat en la fotografia la impressió perceptible d'uns sentiments que li genera l'entorn on viu. Però és necessari saber mirar, perquè cal també que l'espectador sigui receptiu a les propostes que fa l'artista. Aconseguir sintonitzar entre autor i espectador. Lliurar-se a una comunicació etèria, immaterial, la matèria només com a vehicle per iniciar l'espurna comunicativa...

Aquest és un suggeriment general per a tot aquell que obre el llibre Artigens i s'endinsa en un món interior de tres persones vinculades tant per la família com per aquesta inquietud íntima i diversa: la predisposició a sentir.

El Miquel té la càmera fotogràfica temporalment aparcada. Vull creure que és així, que un dia es retrobarà

amb les fabuloses fotografies que ha deixat de fer per dedicar-se ara a la poesia, al teatre... En definitiva, a la lletra impresa i sovint amb la veu, en els freqüents recitals poètics, com a vehicle per transmetre sentiments i vivències, personals i íntimes, també breus i efímeres. Més en la línia coherent d'estudiant de filosofia. Sintetitza sentiments amb facilitat, després d'una acuradament meditada i intel·ligent elaboració.

Finalment, volem agrair a Joan M. Pujals, de tan àmplia trajectòria personal, política i cultural, que hagi accedit a prologar el nostre llibre Artigens. És un gran honor que comparteixi amb nosaltres aquestes pàgines.

També donem les gràcies a Josep M. Poblet, Honorable President de la Diputació de Tarragona, pel suport obtingut i li agraïm la seva extraordinària sensibilitat cap a les iniciatives de les nostres comarques.

No ens volem oblidar de Pagès Editors, de Lleida, la seva cura professional i el seu llarg saber fer editorial, que podreu constatar una vegada més i que han permès materialitzar Artigens.

També agraïm a Noemí Rosell l'acurat disseny gràfic i compositiu d'Artigens.

Tarragona, novembre del 2012